

Milyen a magyar egyetem?

(Tév)ismeretek a felsőoktatásról

Fábri György – Koltói Lilla

■ A felsőoktatás és tudomány társadalmi percepcióját feltáró kutatásunk eredményei azt mutatják, hogy a lakosság jelentős részének felsőoktatásról és tudományról való ismeretei sokkal hiányosabbak annál, mint amit feltételeznek a döntéshozók és a felsőoktatási-felsőoktatás-politikai elit. Ez az ismerethiány tág teret ad a tévhitek, alap nélküli interpretációk elterjedésének, amint ez meg is történt például a diplomás munkanélküliség vagy a túlfejlesztett intézményhálózat hamis toposzainak átvételével. Mindezek nyomán teljességgel ellentmondásos kép él a közvélemény többségében a felsőoktatásról. A tanulmányban bemutatjuk a lakosság alapvető ismereteit, vélekedéseit a felsőoktatásról. ■

Bevezetés

Az ELTE Pedagógiai Pszichológiai Kar Pszichológia Intézetének Társadalmi Kommunikáció Kutatócsoportja az Oktatási Hivatal támogatta kutatási program keretében a felsőoktatás és tudomány társadalmi percepcióját tárta fel az empirikus társadalomtudomány eszközeivel. Kutatásunk tartalmi oldalról valódi újdonságot jelent, hiszen ilyen megalkotottsággal és széleskörűen nem zajlott még felmérés a magyar közvélemény felsőoktatással és tudománnyal kapcsolatos nézeteiről, attitűdjéről. Hangsúlyoznunk kell, hogy kutatásunk kifejezetten attitűd- és véleménykutatás, azaz egyetlen megállapításunk sem arra vonatkozik, hogy a valóságban milyen a magyar felsőoktatás, hanem arra, hogy mit gondol erről a magyar lakosság.

A kutatás során szakirodalmi előtanulmányok alapján kvalitatív és kvantitatív felmérésekre került sor. Ezek során mintegy 5 000 adatközlővel kerültünk kapcsolatba (személyes lekérdezéssel: 1500 fő 18+ országosan reprezentatív lakossági minta, 1500 fő 18–35 év közötti országosan reprezentatív „fiatal felnőtt” minta, 200 fő PhD fokozatot szerzett országosan reprezentatív mintája, 150 fő foglalkoztatói minta, 80 fő pedagógus, középiskolás, ágazati szakértő kvalitatív fókuszcsoportos beszélgetés, 1500 fő középiskolás értékelhető online válaszoló). A válaszokat a statisztikai adatelemzés illetve a kvalitatív interjúelemzés módszerével dolgoztuk fel.

A felsőoktatás iránti érdeklődés, a felsőoktatási tematika a közgondolkodásban

A felsőoktatás az általános érdeklődés periferiáján található, de az iskolai végzettség szerint vizsgálva tendenciaszerű növekedést mutat ennek mértéke: míg a legfeljebb nyolc általánossal rendelkezők érdeklődése 2,07-es értéket mutat ötfokú skálán, addig a felsőfokú végzettséggel rendelkezők körében 3,18 az átlagszám.

Az érdeklődés irányai visszaköszöttek azokban a válaszokban is, amelyek a felsőoktatással kapcsolatban hallott hírekre vonatkozó kérdésre születtek. Azt tapasztaljuk, hogy a kérdésre válaszolók csupán valamivel több, mint harmada (34%) volt képes felidézni ilyen jellegű információt. Azokat a válaszadókat, akik fel tudtak idézni bármilyen hírt, megkérdeztük arról is, hogy ez a hír számára mennyire volt hasznos, érdekes vagy éppen érthető. A válaszadók ötfokú skálán értékelhették a hasznosságot (5 – nagyon nagymértékben, 1 – egyáltalán nem). A hírek leginkább érthetőek voltak (3,87), érdekesek (3,43) és hasznosak (3,15) a kérdezettek szemszögéből nézve. Felvetettünk bizonyos oktatással kapcsolatos témákat és arra kértük a megkérdezetteket, hogy emlékezzenek vissza az elmúlt fél évre, és mondják meg, hogy bármelyikről olvastak-e, hallottak-e valamilyen hírt, vagy esetleg láttak-e valamilyen híradást.

Összességében az mondható el, hogy a nagy többség minden általunk felsorolt oktatási témáról rendelkezik olyan emlékképpel, hogy hallotta, látta vagy olvasta a vele kapcsolatos információkat. Leginkább arra emlékeztek, hogy információkat kaptak a „tandíj” (80%), a „diplomás munkanélküliség” (79%), a „diákhitel” (74%), az „egyetemisták” (73%), a „felvételi” (68%), a „röghöz kötés” (67%), a „felvételi keretszám” (63%), az „egyetemek finanszírozása” (60%), a „diploma értéke” (55%) témában.

Ezeknek a kiemelt felsőoktatási témáknak a jelenléte a közvéleményben azzal is mérhető, hogy mennyit beszélgettek róla. A válaszok alapján a kérdezést megelőző fél évben a leggyakrabban felmerülő beszédtema a diplomás munkanélküliség (50%) volt. A „felvételi keretszámokról” a megkérdezettek 72, az „egyetemek finanszírozásáról” 69, a „diákhitelről” 65, a „röghöz kötésről” 64, a „felvételi” és az „egyetemistákról” 60-60, a „diploma értékéről” és a „tandíjról” 56-56 százaléka soha nem beszélgetett. Nyilvánvaló, hogy egy-egy ilyen oktatással kapcsolatos specifikus téma azoknál kap nagyobb nyomatékot a mindennapi kommunikációban, akik valamilyen formában érintettek a kérdésben, akár saját maguk, gyermekük, munkatársuk, barátjuk vagy egyéb ismerősük révén.

1. táblázat. Beszédtemák előfordulása a felsőoktatásban érintettek és nem érintettek körében (N=1185)

Van olyan gyermeke, aki a felsőoktatásban tanul(t)?		Igen, állami ösztöndíjasként		Igen, önköltséges formában		Igen, mindkét finanszírozási formában		Nincs	
		nem	igen	nem	igen	nem	igen	nem	igen
Beszélnek az alábbi témákról?									
Tandíj	n	70	141	13	28	8	16	710	475
	%	33,2	66,8	31,7	68,3	33,3	66,6	59,9	40,1
Felvételi	n	88	123	16	25	9	15	744	442
	%	41,7	58,3	39	61	37,5	62,5	62,7	37,3

Van olyan gyermeke, aki a felsőoktatásban tanul(t)?		Igen, állami ösztöndíjasként		Igen, önköltséges formában		Igen, mindkét finanszírozási formában		Nincs	
		nem	igen	nem	igen	nem	igen	nem	igen
Beszélnek az alábbi témákról?									
Diploma értéke	n	66	145	13	28	7	17	711	474
	%	31,3	68,8	31,7	68,3	29,2	70,8	60	40
Diplomás munkanélküliség	n	55	156	14	27	5	19	647	538
	%	26,1	74	34,1	65,8	20,8	79,2	54,6	45,4
Felvételi keretszám	n	118	93	17	24	9	15	900	284
	%	55,9	44,1	41,5	58,5	37,5	62,5	76	24
Egyetemisták	n	89	122	15	26	5	19	751	433
	%	42,2	57,8	36,6	63,4	20,8	79,2	63,4	36,6
Egyetemek finanszírozása	n	110	101	16	25	7	17	868	316
	%	52,1	47,8	39	61	29,2	70,8	73,3	26,7
Diákhitel	n	108	102	16	25	8	16	817	369
	%	51,4	48,5	39	61	33,3	66,7	68,9	31,2
Röghöz kötés	n	102	108	16	25	5	19	804	375
	%	48,6	51,4	39	60,9	20,8	79,2	68,2	31,8

Amelyik válaszadónak a gyermeke érintett a felsőoktatás kérdésében, ott inkább előkerülnek ezek a beszédtemák, mint azoknál a családoknál, ahol nincs felsőoktatásban tanuló fiatal. A tandíj húsz százalékkal több esetben került elő az egyetemre vagy főiskolára járók családjában vagy baráti körében, mint azoknál, ahol nincs ilyen családtag. Hasonló arányokat tapasztalunk a többi témát illetően, és van eltérés attól függően is, hogy állami ösztöndíjas vagy önköltséges képzésben tanul a gyermek. Az önköltséges képzésen tanulóknál beszélnek a legtöbben a tandíjról, míg a mindkét finanszírozási formára járó gyermekek családjában mindegyik témáról nagy százalékban szó esik. Ahol nincs továbbtanuló gyermek (vagy egyáltalán nincs gyermek), ott a diplomás munkanélküliség, a tandíj és a diploma értéke a népszerűbb beszédtemák, a válaszadók nagyjából 40%-a szokott ezekről diskurálni, míg a legkevésbé népszerű téma a felvételi keretszám és az egyetemek finanszírozása.

Ismeretek a felsőoktatásról

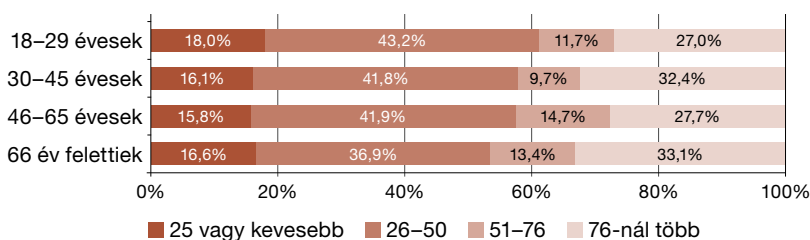
Intézmények száma

A lakosság ismeretei a felsőoktatási intézményhálózat főbb adatairól (intézmények és hallgatók száma, intézmények létezése) és a felsőoktatási működés főbb ismérveiről (képzési költségek, képzési irányok stb.) csupán hozzávetőlegesek. A felsőoktatásról zajló vitákban gyakran megjelenő téves állítások tükrében valamint a felsőoktatási nyilvánosságról szóló korábbi elemzések alapján felvetődik a kérdés, hogy egyáltalán milyen tényszerű ismeretei vannak a közvéleménynek az egyetemek, főiskolák néhány adatszerű jellemzőjéről. Ezt felmérendő, rákérdeztünk a felsőoktatási intézmények és a felsőoktatásban tanulók számára mind a lakossági, mind a fiatal felnőtt mintán.

A két minta válaszadói közel azonos módon becsülték meg a magyarországi felsőoktatási intézmények számát, ám míg a lakossági mintában 75 intézményt kapunk átlagnak, addig a fiatalok ennél többre, 90-re becsülték az intézmények számát átlagosan. A becslések helyességét két szempontból értékelhetjük: egyfelől a teljes felsőoktatási intézményi számhoz képest mintegy 10 százalékos a felülbecslés, de ha ebből a kizárólag hitéleti képzést folytató egyházi intézményeket levonjuk, akkor már ennél is jóval nagyobb, közel kétszeres az eltérés!

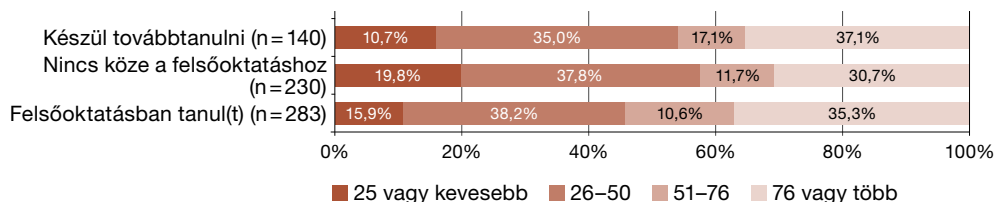
A lakossági mintán életkor szerinti megoszlásban nincs szignifikáns eltérés az intézmények számát tekintve ($p=0,346$), a 30–45 éves korosztály (380 fő tartozik ide) közel azonos becsléseket adott, mint a 46 és 65 év közöttiek (430 fő) vagy a 66 év felettek (157 fő).

1. ábra. Felsőoktatási intézmények számának becslése életkor szerint (N=1490)

Az egyetemre vagy főiskolára járó válaszadók többsége (38%) a magyarországi felsőoktatási intézmények számát 26 és 50 közé sorolta, de közel ugyanekkora arányban (35%) jelentek meg a 76 vagy annál többre becsült intézményszámok. 25-nél kevesebb intézményt mindössze a csoport 16%-a becsült, és a legkevesebben 51 és 75 közé tették az intézmények számát. A továbbtanulni szándékozók csoportja az egyetemre vagy főiskolára járókhoz hasonlóan túlbecsülte az intézmények számát, hiszen szerintük átlagosan 101 felsőoktatási intézmény létezik hazánkban, amely már lényegesen több, mint a valós adat.

2. ábra. Felsőoktatási intézmények számának becslése az oktatáshoz való kapcsolódás alapján (N=653)

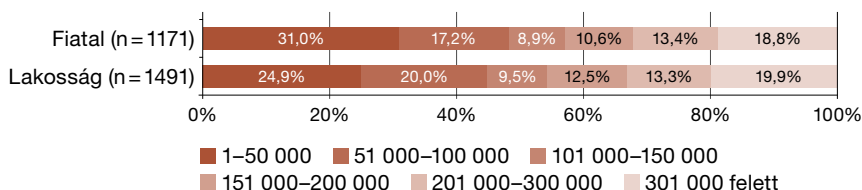

Hallgatók száma

Hasonló célból kérdeztük meg azt is, hogy az összes képzési formát, munkarendet/tagozatot figyelembe véve mennyien tanulnak jelenleg hazai egyetemeken és főiskolákon. A lakossági mintában szereplő válaszadók 14%-a szerint 301 000 vagy annál több felsőoktatásban tanuló van ma Magyarországon. A válaszadók 10%-a szerint a számuk 201 000 és 300 000 között

van. 151 000 és 200 000 között van az egyetemisták és főiskolások száma a válaszadók 9%-a, 101 000 és 150 000 között a válaszadók 7%-a és 51 000 és 100 000 között a válaszadók 15%-a szerint. A válaszadók 18%-a gondolja úgy, hogy ma a magyarországi felsőoktatásban tanulók száma maximum az 50 000-et éri el. A megkérdezettek 27%-a nem tudott a kérdésre válaszolni.

3. ábra. Felsőoktatásban tanulók száma a lakosság, illetve a fiatal felnőttek becslése alapján (N=2662)

Azok, akik nem tudtak becslésekbe bocsátkozni több mint kétszer annyian vannak, mint azok, akik az előzőekben nem tudták megbecsülni a működő egyetemi és főiskolai intézmények számát. A lakosság átlagosan 209 000-re becsülte a felsőoktatásban tanulók számát, míg a fiatal felnőttek 218 000-re. Mivel a 2013-as adatok alapján 320 124 fő vesz részt valamilyen képzésben a felsőoktatásban, mind a lakosság, mind a fiatal felnőttek egyharmaddal, tehát jócskán alábecsülték a hallgatók számát.

A leginkább meglepő az lehet, hogy az egyetemre vagy főiskolára járó válaszadók többsége sem rendelkezik a realitáshoz közeli képpel a saját társadalmi csoportjáról. Az ilyen válaszolók közel alig több, mint ötöde (22%) becsülte 301 ezernél többre a felsőoktatásban résztvevők számát, 14% szerint 51–100 ezer között van ez a szám, 13% szerint 200–201 ezer között, majd 12% 151–200 ezer közé becsülte, és a legkisebb arányban (9%) 101–150 ezer főre tippelték a felsőoktatásba járókat, illetve 4% szerint 50 ezer fő alatt járnak felsőoktatásba.

Összességében tehát a lakosság jelentős többsége nem tudott pontos becslést adni az intézmények számáról és a hallgatói létszámról sem. A hallgatói létszámot a legpontosabban azok becsülték, akik részt vettek, részt vesznek, vagy tervezik, hogy részt fognak venni felsőoktatási intézményben folyó tanulmányokban, ám még ők is alábecsülték ezt a számot, miközben az intézmények számát 30%-kal túlbecsülték.

Ugyanakkor különösen a továbbtanulók gyakran találkoznak olyan karokkal, amelyek nagyfokú önállósággal bírnak, időnként más településen is találhatóak, mint az anyaintézmény. A pontos információk elterjedése azért sem egyszerű, mert az elmúlt két évtizedben szinte folytonosan változott az intézményi szerkezet. A felsőoktatási intézmények megnevezésekor ezért nem véletlenül talákoztunk igen nagy számban korábbi intézménynevekkel (Kossuth, JATE stb.) vagy intézményi identitásokkal (DOTE, Agráregyetem stb.)

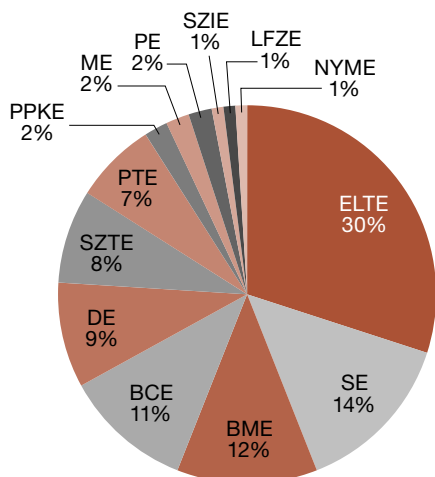
Intézmények ismertsége

Az adatszerűségeknel is elevebb felsőoktatási információs állapotra utal, hogy mennyire ismertek maguk a felsőoktatási intézmények. A lakossági minta adatközlőit arra kértük, nevezzenek meg három felsőoktatási intézményt, szabadon asszociálva. Ebben a kérdézési

helyzetben az elvileg lehetséges 4 500 intézménynév említéshez képest 1150 válaszhiány, valamint 200 alig értékelhető („agrártudományi”, „orvosi” stb.) válasz született, vagyis kétharmadnyi releváns intézmény-említés történt. A válaszolók közel ötöde egyetlen intézményt sem tudott említeni. A fiatal felnőtt mintában ez az arány másként alakul, mivel azok választak erre a kérdésre, akik készülnek továbbtanulni a felsőoktatásban, összesen 148 fő, így 444 válaszlehetőséget tölthettek ki a fiatalok. Ezek közül 92% kitöltésre került felismerhető intézményekkel, és csupán néhány százalék használhatatlan válasz született. A továbbtanulni készülőket tehát felkészültebbnek tűntek ebben a kérdésben, mint az összlakosság, ami természetesen eleve elvárható.

Amikor azt kértük, hogy a legjobbnak tartott felsőoktatási intézményeket nevezzék meg, még inkább kiütöközött a felsőoktatási világban való járatlanság. A válaszolók egyharmada (!) egyetlen intézményi nevet sem tudott mondani erre a kérdésre, az összes válaszlehetőségnek pedig alig több, mint a felét tudták kihasználni. Az érvényesnek tekinthető válaszok igen nagy intézményi koncentrációt mutatnak, hat vezető egyetem kapta a „szavazatok” öthatodát (az első helyes említéseknél is hasonló azt arány).

4. ábra. A legjobbnak tartott magyarországi egyetemek a felsőoktatásban tanulók megítélése alapján (N=301)

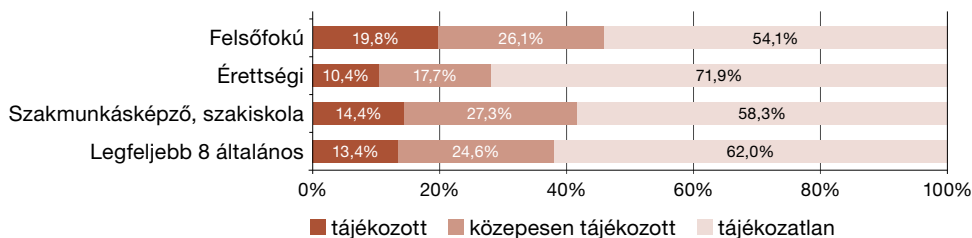
A fiatalok közül azok, akik jártak vagy járnak valamilyen felsőoktatási intézménybe (301 fő), a válaszlehetőségek 65%-át használták fel. Az arány tehát a lakosságinak éppen fordítottja lett, a fiatalok kétharmada tudott egyetemet megnevezni a legjobbak között, ami azonban igencsak kevésnek tűnik ahhoz képest, hogy közvetlen környezetükről kellett véleményt alkotniuk.

Tájékozottság a felsőoktatásról

A tájékozottság és az iskolai végzettség kapcsolatát az alapján néztük meg, hogy a korábban vizsgált kérdésekre (hány felsőoktatási intézmény van, illetve hányan tanulnak

felsőoktatásban) mennyire pontos válasz érkezett. Ezt vizsgálva nem meglepő módon kirajzolódik, hogy a felsőfokú végzettséggel rendelkezők között a legmagasabb a felsőoktatásról tájékozottak aránya (19,8%). Ez az arány a szakmával rendelkezők között a második legmagasabb (14,4%), és nem sokkal hagyja le őket a legfeljebb nyolc általános végzettséggel rendelkezők csoportja (13,4%). Az érettségivel rendelkezők mindössze 10,4%-a tartozik a tájékozottak közé. A tendencia tehát nem egyenes vonalú, vagyis az iskolai végzettség növekedésével nem nő automatikusan korrelálva a tájékozottság, ugyanakkor az látszik, hogy a legmagasabb végzettséggel rendelkezők a leginkább tájékozottak a felsőoktatás világával kapcsolatban.

5. ábra. Felsőoktatással kapcsolatos tájékozottság és az iskolai végzettség kapcsolata (N=985)

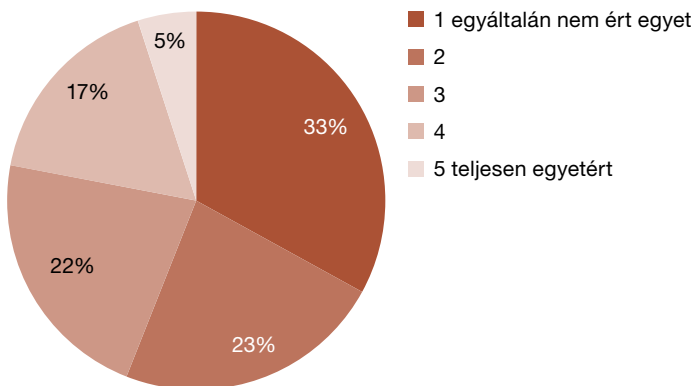
Főbb témák a felsőoktatásról való közbeszédben

A magyar felsőoktatás színvonala

A magyar közgondolkodásban az oktatás, különösen a felsőoktatás hagyományosan fontos szerepet játszik a nemzeti önkép meghatározása szempontjából. A magyarországi egyetemek elismertségét jellemzi az a kérdés, hogy a nemzetközi összehasonlításokban hogyan értékeli a társadalom a felsőoktatás színvonalát, pozícióját a világban, illetve hogy mit gondol a felsőoktatás nemzetközi országimázs-építő funkciójáról.

A történelmi hagyomány e tekintetben nem tört meg, hiszen a lakossági mintában a megkérdezettek jelentős többsége kifejezetten pozitívan válaszolt ezekre a kérdésekre. A válaszadók 12%-a szerint a magyarországi egyetemek a legjobbak között vannak a világon, és további 41%-uk szerint jobbak az átlagnál. 44%-uk szerint a magyar egyetemek átlagos színvonalúak. A megkérdezetteknek csupán 3%-a állítja, hogy rosszabbak az átlagnál. Más oldalról fogalmazva: az egyetemeink minőségét a válaszolók döntő többsége egyáltalán nem tartja rosszabbnak a nyugati versenytársakénál, a válaszolók bő ötöde van csak negatívabb állásponton. A téma fontosságát mutatja az is, hogy a semleges válaszok aránya itt az egyik legkisebb, vagyis kifejezetten mozgósító erejű a téma – többségében pozitív elköteleződést mutatva a magyar felsőoktatás értékei mellett.

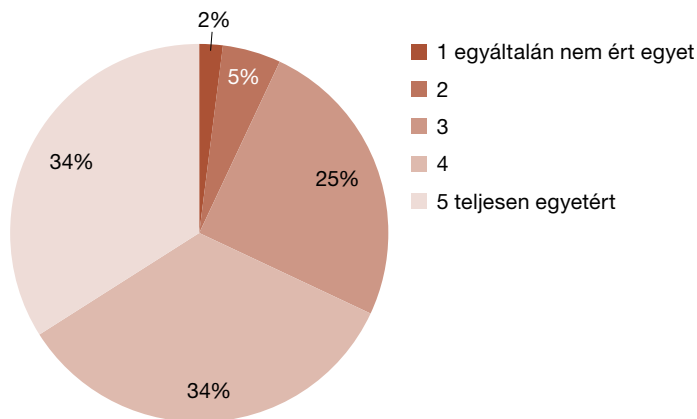
6. ábra. A magyarországi egyetemek minősége, az ott szerzett tudás gyengébb, mint a nyugat-európai egyetemeké (N=1423, lakossági)

Túl sok a diplomás?

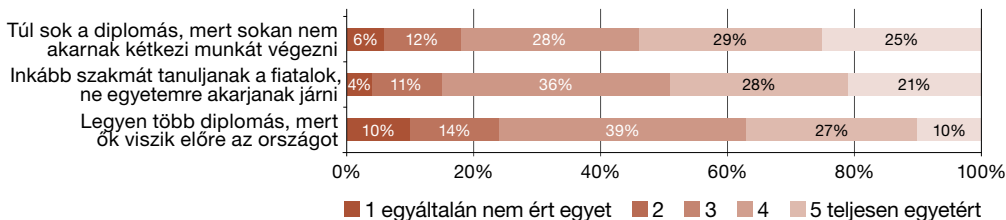
A lakossági véleményekben a legkomolyabb kritika a diplomás túlképzettek nagy számáról szól. Az erről szóló vélekedésük közkeletű szlogen a sajtóban, és ez egyetértésre talál a lakossági felmérésben is:

7. ábra. Lakossági vélemények a diplomás-túlképzésről (N=1438, lakossági)

A felsőoktatástól való távolmaradást erősítheti, ha az egyetemre-főiskolára jelentkezés negatív értéktartományba kerül a fiatalok környezetében. Ha például valaki olyan közegben nő fel, ahol értelmiségellenes hangulat dominál, az jelentős mértékben csökkentheti a motivációt. Márpedig ilyen nézeteket megismerhettünk a lakossági vélemények között.

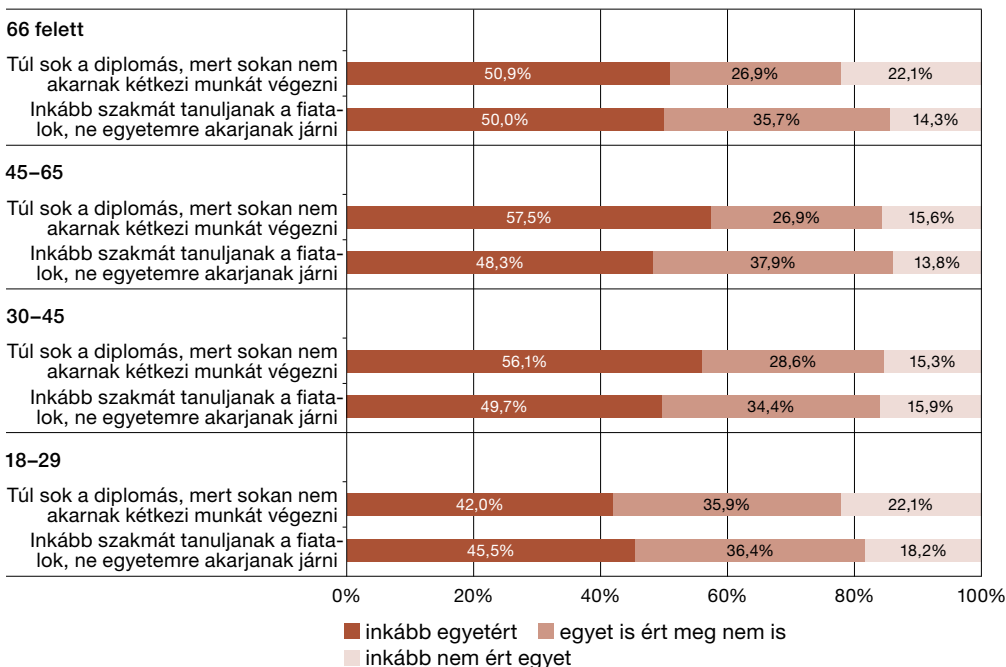
8. ábra. Továbbtanulás megítélése a lakosságon belül

A lakosság többsége úgy gondolja, azért sok a diplomás, mert nem akarnak kétféle munkát végezni, ugyanakkor azzal is egyetért a megkérdezettek 37%-a, hogy a több diplomás előbbre vinné az országot.

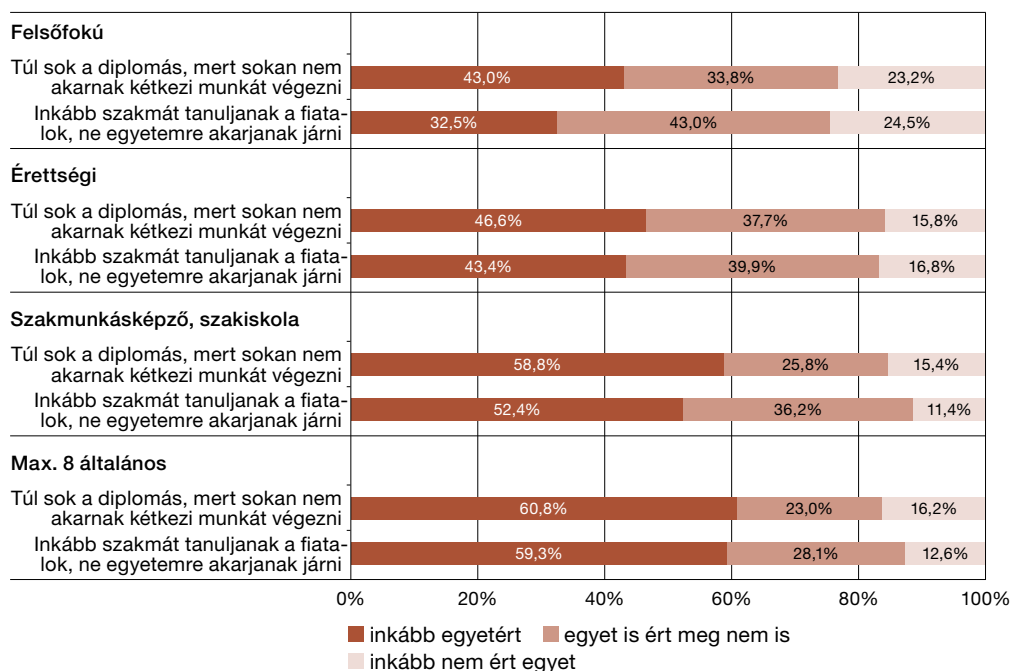
A kérdést az életkori változók mentén vizsgálva azt látjuk, hogy a fiatalabb korosztály tagjai (18–29 évesek) kevésbé érzik úgy, hogy a diplomások magas száma a kétféle munka alacsony népszerűsége miatt alakult volna ki, a válaszadók ezen csoportjának mindössze 42%-a ért egyet az állítással, míg a 30–45 évesek között 56,1% az arány, és a 46–65 évesek között 57,5%. A szakmával kapcsolatban nagyon hasonló eredmények születtek, 45,5% és 50% között mozog azok aránya, akik szerint inkább szakmát kellene tanulnia a fiataloknak, és a két szélső korcsoport között a legnagyobb a különbség; az idősebbek inkább egyetértnek ezzel az állítással.

9. ábra. Továbbtanulás megítélése a lakosságon belül, életkor szerinti megoszlásban, % (N = 1462, lakossági)

Az iskolai végzettség változója alapján erőteljesebb eltéréseket látunk. A legfeljebb 8 általános iskolai osztállyal rendelkezők 68,8%-a szerint a diplomások magas számának oka abban rejlik, hogy nem szeretnek kétkézi munkát végezni. Az ezzel egyetértők aránya az iskolai végzettség növekedésével csökken, a felsőfokú végzettségűek között ez 43%, ami még mindig a válaszadók közel felét jelenti. A szakmatanulás megítélése hasonló mintázatot mutat, és nem a szakmával rendelkezők között a legnagyobb az egyetértés aránya, hanem a 8 általánossal rendelkező válaszadók esetében (59,3%), és a legkevésbé a felsőfokú végzettséggel rendelkezők gondolják azt, hogy a fiataloknak inkább szakmát kellene tanulniuk (32,5%).

10. ábra. Továbbtanulás megítélése a lakosságon belül az iskolai végzettség mentén, % (N = 1462, lakossági)

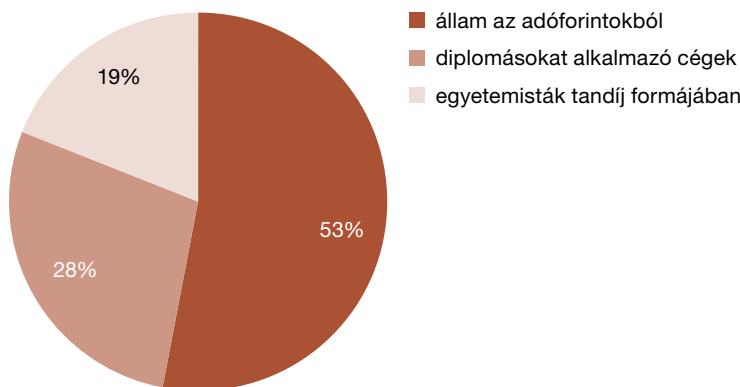
A 20%-ot sem elérő elutasítása ezeknek a véleményeknek ráadásul a szociológiai változók mentén egyértelműen karakterisztikus: az alacsonyabb iskolai végzettségűek gondolják megkérdőjelezhetőnek az egyetemi továbbtanulás melletti döntést.

Állami szerepvállalás a finanszírozásban

Szembevetendő az állami adóforint-ráfordításának domináns szerepe a lakossági elvárásokban. Úgy vélik, hogy ennek kellene lennie a fő finanszírozási forrásnak a felsőoktatásban. Emellett a tandíj fizetésének lehetősége merült fel második helyen, ám ez a teljes képzés összegének csupán maximum 30%-át jelentené. Emellett a diplomásokat foglalkoztató cég

is kivehetné a részét a finanszírozásból, és támogathatná a hallgatókat anyagilag a felsőfokú végzettség megszerzésében, hiszen a későbbiekben ők fogják alkalmazni a fiatalokat. Az osztársadalmi hasznokban való osztozás tehát megjelent mint egy lehetséges alternatíva a felsőoktatás költségeinek elosztására, ugyanakkor a főszerepet inkább az állami finanszírozásra helyeznék.

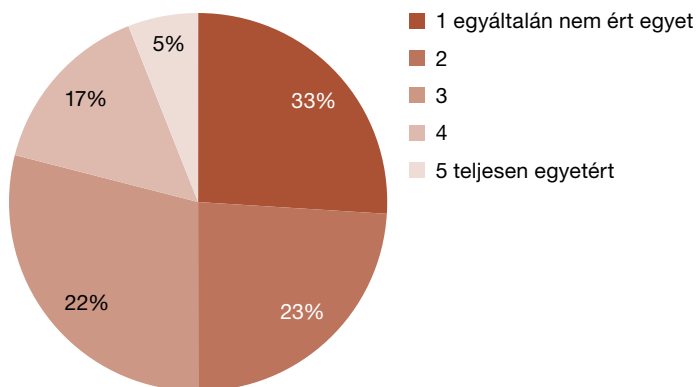
11. ábra. Felsőoktatás finanszírozásának lehetséges felosztása a lakosság szerint (N=1489, lakossági)

Látható, hogy a válaszadók többsége szerint a diploma árát elsősorban az államnak, másodsorban a munkaadóknak, és csak harmadsorban magának a diplomásnak kell megfizetnie. Ez a vélemény elég egységes a felnőtt magyarországi lakosság körében. Az iskolai végzettség, lakóhely, életkor, nemi hovatartozás nem befolyásolja érdemben a véleményeket.

Ez a felosztás konzisztens azzal a véleménnyel, miszerint a magyar felsőoktatás egyáltalán nem túlf finanszírozott, a lakossági értékítélet egyértelműen elutasítja ezt a felvetést, a válaszolók alig ötöde gondolja így:

12. ábra. Az állam túl sokat költ a felsőoktatásra? (N=1394, lakossági)

Ezzel összhangban a hallgatók általi finanszírozás sem szűnhet meg a lakosság szerint, de csupán 11,8% ért egyet azzal, hogy minden hallgató fizessen tandíjat, függetlenül a vagyoni helyzetétől és a teljesítményétől. Ennél már elfogadottabb nézetnek tűnik a szociális alapon történő besorolás és az a gyakorlat, hogy csak a tehetősebbek fizessenek tandíjat. A lakosság többsége nem képes maga finanszírozni a továbbtanulást.

Eredményeink azt mutatják, hogy valamennyi korcsoportban, minden településtípusnál, az iskolázottság mindegyik szintjén döntő többségben vannak azok, akik ellenzik az általános tandíjat. Ugyanakkor a válaszolók negyven százaléka valamilyen formában elfogadhatónak tartana egy szűkebb körű tandíjfizetést, a „gazdagok” tandíjfizetését pedig 34% támogatja. Természetesen arra a kérdőív nem adhatott választ, hogy a „gazdag” kategória megállapítását miképpen látják lehetségesnek.

Az általános tandíjjelenséghez képest meglepő, hogy a 2008-as felsőfokú képzési hozzájárulásról tartott sikeres népszavazáson a válaszadóknak csak 17%-a vett részt. A népszavazáson saját állításuk szerint résztvevők 69%-a a tandíj eltörlése mellett, 20%-uk a tandíj eltörlése ellen szavazott, 11%-nyian pedig már nem emlékeznek, hogy hogyan szavaztak. A népszavazás tényleges számaihoz képest ez érdekes torzulást mutat. A kérdésre, hogy „Egyetért-e Ön azzal, hogy az államilag támogatott felsőfokú tanulmányokat folytató hallgatóknak ne kelljen képzési hozzájárulást fizetniük?” 50,51%-os részvételi aránnyal az érvényesen szavazó választópolgárok 82,22%-a szavazott „igen”-nel.

A középiskolás diákok ugyancsak elutasítók azzal szemben, hogy a felsőoktatásért differenciálatlanul mindenkinek fizetnie kelljen. Azonban akkor elfogadható számukra az általános fizetési kötelezettség, ha ezt kedvezményekkel, ösztöndíjakkal ki lehet váltani a tehetség, jól tanuló diákok esetében. Ennél alig valamivel kevésbé tartják igazságtalannak, hogy fizetni kelljen a felsőoktatásért, míg a rászorultsági alapú kedvezményeket, mentességet sem támogatják igazán.

2. táblázat. Mennyire értesz egyet az alábbi kifejezésekkel? (1-től 5-ig terjedő skálán osztályozva – átlagpont) (N= 1279, középiskolás)

Valamennyit mindenki fizessen a felsőoktatásért, de legyenek kedvezmények: ösztöndíj a tehetséges/jól tanuló diákoknak	3,9
Nem tartom igazságosnak, hogy fizetni kelljen a felsőoktatásért.	3,8
Valamennyit mindenki fizessen a felsőoktatásért, de legyenek kedvezmények: ösztöndíj a rászorulóknak.	3,5
Valamennyit mindenki fizessen a felsőoktatásért, kivéve a hátrányos helyzetűeket.	3,1
Mindenkinek fizetni kellene a felsőoktatásért.	2,2

Összegzés

A lakossági felmérés alapján többségi az a vélemény, miszerint túl sok a diplomás, akik között magas a munkanélküliség, és többen olyan munkát végeznek, amelyhez nem lenne szükség felsőfokú végzettségre. Ezzel együtt a válaszadók úgy vélik, hogy a hazai egyetemeken magas minőségű oktatás zajlik, amely színvonalasabb a nyugat-európai egyetemeken zajlónál. Ezt

a kettősséget bonyolítja tovább az a vélemény, hogy az állam keveset költ a felsőoktatásra. Ezek alapján elmondható, hogy bár a lakosság többsége elismeri a felsőoktatási intézményeket, mégis úgy gondolja, hogy diplomás túlképzés zajlik, amely munkanélkülieket eredményez, ennek ellenére lehetne a felsőoktatásnak több állami támogatást adni.

A társadalom többsége számára egy magas színvonalú, jóval szűkebb kör számára elérhető, alapvetően költségvetési forrásokból finanszírozott, a hagyományosan magas társadalmi presztízsű szakmákra koncentráló felsőoktatás az érthető és elfogadható modell, amitől a szociálisan és iskolázottságuk terén elmaradó, jelentős méretű csoportok igen távol állnak – viszont a középosztálybeli saját gyerek bekerül; vagyis a hetvenes-nyolevanes évek magyar egyetemi világa az, ami visszaköszön a percepció és az értékelemek szintjén egyaránt.

A Fókusz rovatról

A Fókusz rovat tanulmányai ebben számban a felsőoktatásról alkotott társadalmi kép egy-egy fontos elemét elemzik. Czakó Andrea és Dombi Annamária az ELTE PPK az Oktatási Hivatal támogatásával készült országos reprezentatív felmérés eredményeit elemzik írásukban. Czakó Andrea tanulmányának központi témája, hogy a felnőtt magyar lakosság mennyire becsüli meg pontosan a diplomaszerezéssel járó előnyöket mind közösségi, mind egyéni szinten. A diplomaszerezés nehézségéről, a diploma értékéről és hasznáról alkotott percepciókat asszociációk segítségével vizsgálta meg a felsőoktatáshoz való kapcsolódás, az egyéni érintettség, a tervezett, vagy már megvalósult továbbtanulás függvényében. Dombi Annamária a siker és továbbtanulás összefüggéseinek, a siker percepciójának témáját járja körül tanulmányában. A fiatal felnőttek sikerre adott asszociációit a szülők legmagasabb iskolai végzettségének bevonásával elemzi, fontos eredményeket kapva a társadalmi felemelkedés és kontraszelekció szempontjából is. Fehérvári Anikó az oktatók felsőoktatási változásokról alkotott véleményét mutatja be egy online reprezentatív felmérés eredményeinek elemzésével. Egyrészt összehasonlítja a magyar oktatók véleményét más európai uniós ország oktatóinak véleményével, másrészt az oktatói vélemények intézeti mintázatát vizsgálja.